

ОЦІНКА ТОЛЕРАНТНОСТІ ПРИМІСЬКИХ ЛІСІВ М. ЖИТОМИРА ДО РЕКРЕАЦІЙНИХ НАВАНТАЖЕНЬ

Сірук Ірина¹, Сірук Юрій²

¹ аспірантка, ² канд. с.-г. наук, доцент,

¹⁻² Поліський національний університет, ¹ cranberry2204@gmail.com ² Qarpofor@ukr.net

Анотація. Місто Житомир має одні з найбільших площ лісопаркової зони серед обласних центрів України. Ділянки лісопаркової зони мають досить високі показники толерантності до рекреаційних навантажень, які для переважної більшості площ лісопарків становлять 4,6-11,5 люд.-днів/га. Проведені протягом 2020-2023 рр. дослідження рекреаційного навантаження на ділянках різних форм рекреаційної діяльності засвідчили досить низькі фактичні показники інтенсивності відвідування – в середньому в межах від 0,2 до 2,5 люд.-днів/га. Більшість ділянок лісопарків використовується переважно для так званого «тихого відпочинку», який є досить нерегулярним і слабоінтенсивним. Середнє значення фактичного рекреаційного навантаження значно поступається гранично допустимим навантаженням. Рекреаційний потенціал приміських лісів міста використовується досить слабо – в середньому лише на 4 %.

Ключові слова: рекреація, лісопарки, відвідуваність, рекреаційна місткість, рекреаційний потенціал

Abstract. Zhytomyr city has one of the largest forest park areas among the regional centers of Ukraine. The areas of the forest park zone have quite high tolerance indicators for recreational loads, which for the vast majority of forest park areas amount to 4.6-11.5 person-days/ha. During 2020-2023, studies of the recreational load at the sites of various forms of recreational activity have shown quite low actual indicators of the intensity of visits - on average, in the range of 0.2 to 2.5 person-days/ha. Most areas of forest parks are used mainly for so-called "quiet recreation", which is quite irregular and low-intensity. The average value of the actual recreational load is significantly lower than the maximum permissible load. The recreational potential of the city's suburban forests is used quite poorly - on average only 4%.

Keywords: recreation, forest parks, attendance, recreational capacity, recreational potential

Постановка проблеми. Зважаючи на пріоритетність розвитку рекреації в лісах нашої країни, що підтверджується розпорядженням КМУ від 29 грудня 2021 р. № 1777-р «Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року» [1] є необхідність у проведенні досліджень рекреаційного використання лісів зеленої зони м. Житомира з метою подальшого розроблення актуального функціонального зонування. Приміські ліси міста перебувають у користуванні трьох суб'єктів господарювання: філій «Коростенське лісомисливське господарство» і «Бердичівське лісове господарство» і Дочірнього

підприємства «Пулинський лісгосп АПК». При проведенні лісовпорядкування лісового фонду лісопаркової частини лісів зеленої зони даних лісокористувачів виявлено, що дані ландшафтної таксації, а також функціональне зонування території потребують актуалізації [2]. На разі недослідженими є питання потенційної рекреаційної ємності ділянок та рівня використання рекреаційного потенціалу лісів зеленої зони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями досліджень рекреаційно-оздоровчих лісів великих міст та їх рекреаційного використання займалися ряд науковців різних регіонів та установ. Висновки окремих дослідників [3] підтверджують слабкий рівень рекреаційного використання території лісопаркових зон. Натомість у дослідженнях окремих закордонних вчених висвітлюються проблеми надмірного рекреаційного навантаження на прикладі м. Франкфурт [4], де щороку лісові масиви відвідує до 6 млн. рекреантів. Подібна проблема інтенсивного використання лісів зеленої зони м. Варшава, де у вихідні дні чисельність відвідувачів сягає 63 тис. осіб [5]. Негативний вплив надмірної рекреації на лісові насадження відмічений також і у вітчизняних наукових працях [6, 7].

У зв'язку із відсутністю наукових досліджень щодо рекреаційного використання одного із найбільших міст Полісся України, було вирішено детально дослідити потенційну рекреаційну ємність приміських лісів м. Житомира та фактичний рівень рекреаційного використання ділянок лісопаркової зони.

Виклад основного матеріалу. Потенційна анропотолерантність лісів до впливу рекреаційних навантажень визначається відповідно до нормативів гранично допустимих навантажень (ГДН) [8]. Рівень ГДН фактично напряму залежить від ступеня стійкості ділянок лісового фонду до рекреаційних навантажень [9], який визначається залежить від типу лісорослинних умов панівної породи та категорії ділянки. Для встановлення фактичної толерантності ділянок лісового фонду необхідно додатково врахувати вік головної породи, санітарний стан і рельєф ділянки [10]. При врахуванні даних поправок встановлено, що переважна більшість площ лісопарків м. Житомира відповідають 3-4 балам анропотолерантності та потенційно витримувати досить значні рекреаційні навантаження, досягаючи гранично допустимих норм (ГДН) до 11,5 людин-днів/га (таблиця 1).

Таблиця 1 – Розподіл площ лісів лісопаркової частини зеленої зони в межах основних лісокористувачів за балами анропотолерантності, га

Діапазон балів анропотолерантності	ГДН, людин-днів/га	Площа лісового фонду лісокористувачів, га		
		Філія «Бердичівське лісове господарство»	ДП «Пулинський лісгосп АПК»	Філія «Коростенське лісомисливське господарство»
4,6-7,5	11,6-18,0	1,6	-	224,8
3,5-4,5	7,6-11,5	1815,3	336,6	4684,1
2,6-3,5	4,6-7,5	198,4	765,9	4116,1
1,6-2,5	2,1-4,5	132,5	161,4	768,3
0,1-1,5	0,0-2,0	4,6	8,6	84,2

Джерело: результати власних наукових досліджень авторів

Щорічні дослідження рекреаційного навантаження проведені протягом 210 днів так званого «комфортного сезону» у 2020-2023 рр. на ділянках різних форм рекреаційної діяльності засвідчили значно нижчі фактичні показники інтенсивності відвідування – в середньому в межах від 0,2 до 2,5 люд.-днів/га (рисунок 1).

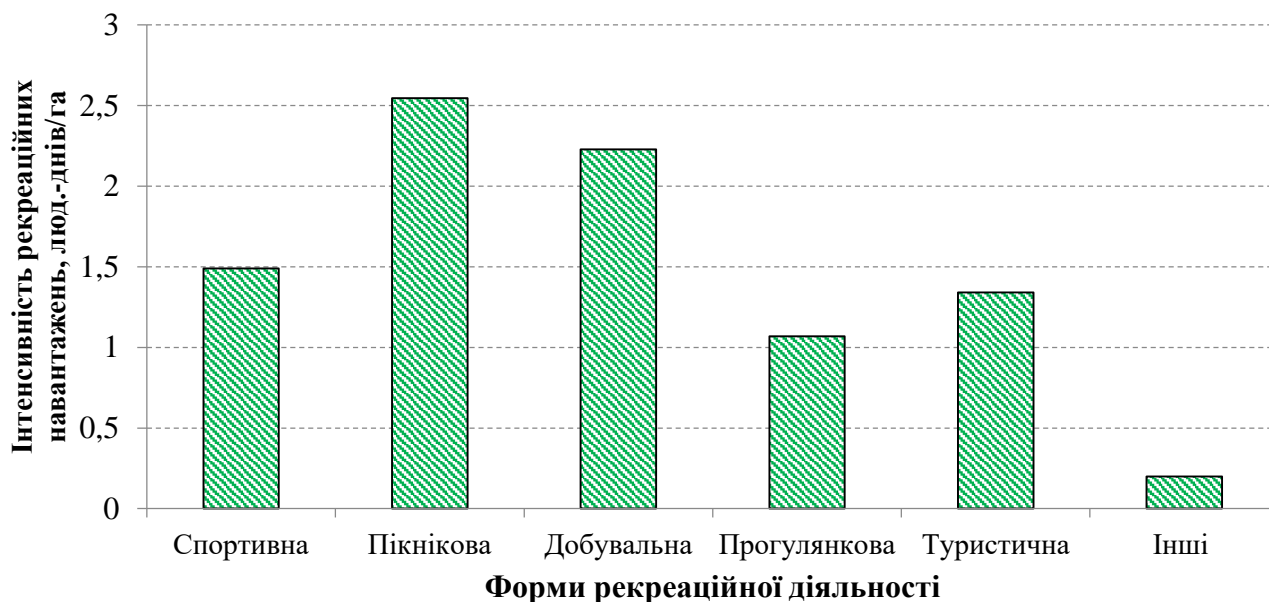

Рисунок 1 - Інтенсивність рекреаційних навантажень на ділянках різних форм рекреаційної діяльності

Джерело: результати власних наукових досліджень авторів

Зважаючи на те, що левова частка площ лісопарків у межах кожного із лісокористувачів використовується переважно для так званого «тихого відпочинку», який є досить нерегулярним і слабоінтенсивним середнє значення фактичного рекреаційного навантаження значно поступається гранично допустимим навантаженням. Найменшим чином використовується рекреаційний потенціал у лісопарковій частині філії «Бердичівське лісове господарство» - майже 3 %, дещо більше у філії «Коростенське лісомисливське господарство» і ДП «Пулинський лісгосп АПК» - майже 5 % (таблиця 2).

Таблиця 2 – Порівняння середніх показників фактичного та гранично допустимого рекреаційного навантаження лісопаркової частини зеленої зони в розрізі основних лісокористувачів

Рекреаційне навантаження, людин-днів/га	Лісокористувач		
	Філія «Бердичівське лісове господарство»	ДП «Пулинський лісгосп АПК»	Філія «Коростенське лісомисливське господарство»
Середнє значення ГДН	8,78	6,55	7,61
Середнє значення фактичного рекреаційного навантаження	0,25	0,32	0,34

Джерело: результати власних наукових досліджень авторів

Гранично допустима рекреаційна місткість лісопарків м. Житомира складає 102378 людин. днів (таблиця 3).

Таблиця 3 – Порівняння фактичної та гранично допустимої рекреаційної місткості ділянок лісопаркової частини зеленої зони в розрізі основних лісокористувачів

Рекреаційна місткість, людин. днів	Лісокористувач		
	Філія «Бердичівське лісове господарство»	ДП «Пулинський лісгосп АПК»	Філія «Коростенське лісомисливське господарство»
Гранично допустима рекреаційна місткість	18901,3	8334,32	75142,2
Фактична рекреаційна місткість	544	410	3400

Джерело: результати власних наукових досліджень авторів

Для порівняння – в лісопарках м. Києва відповідний показник складає 254902 людин. днів [11] при більш ніж 10-ти кратній чисельності мешканців міста. Але якщо в Києві рекреаційний потенціал використовується більш ніж на 56 %, то в Житомирі – лише на 4 %, що свідчить про досить низький рівень відвідування лісових масивів лісопаркової зони.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Приміські ліси м. Житомира мають великий рекреаційний потенціал про що свідчить велика рекреаційна місткість лісопаркової зони, яка є однією з найбільших серед міст України. Рекреаційний потенціал приміських лісів міста використовується досить слабо – в середньому лише на 4 %. Це частково пояснюється пандемією та військовим станом, проте основною причиною низької відвідуваності лісових масивів лісопаркової зони є низький рівень ведення лісового господарства в плані проведення заходів поліпшенню просторової структури, відсутність концепції по створенню єдиного системного функціонального зонування території, а також неналежна комунікація між лісокористувачами і громадянами. Перспективними є соціологічні дослідження рекреантів, які можуть значною мірою оптимізувати наявне функціональне зонування території та зробити його комплексним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року: Розпорядженням КМ від 29 грудня 2021 р. № 1777-р / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.02.2024)
2. Siruk, I., Siruk, Y. (2023). Recreation Characteristics of the Green Zone Forests of the Zhytomyr City. *Ukr. J. For. Wood Sci.*, Vol. 14. P. 73–87, doi:10.31548/forest/4.2023.73.

3. Ткач, В. П., Букша, І. Ф., Ведмідь, М. М. (2013). Сучасні проблеми розвитку лісового господарства Харківської області. *Лісівництво і агролісомеліорація*. Вип. 122. С. 3-11. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000194937>
4. Michael, Jestaedt (2008). Experiences in the Management of Urban Recreational Forests in Germany. *Ecology, Planning, and Management of Urban Forests*. P. 301-311. DOI:10.1007/978-0-387-71425-7
5. Gołos, P. (2013) The Recreational Functions of Warsaw's Urban and Suburban Forests. *Forest Research Papers*. P.74 doi:10.2478/frp-2013-0007.
6. Копій Л.І., Озарків Л.І. (2011). Негативний вплив надмірної рекреації на лісові насадження. *Наук. вісник УкрДЛТУ*, вип. 21.16. С. 140-143.
7. Ковальчук Н.П., Герасимчук О.П., Шимчук Ю.П. (2021). Рекреаційна трансформація приміських лісів Волинської області в умовах сучасності. *АСМ*, С. 40–48, doi:10.36910/acm.vi46.492.
8. Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии (1987) / А. З. Швиденко А. А. Строчинский, Ю. Н. Савич и др.]. К. : Урожай, 559 с.
9. Возняк Р. Р., Фукаревич, А. В. (2000). Методика визначення показників рекреаційної характеристики земель. Ірпінь, 16 с.
10. Рекомендації щодо комплексної оцінки стійкості рекреаційно-оздоровчих лісів, організації їх моніторингу та оптимізації рекреаційного лісокористування в них (2010). Затверджено Науково-технічною радою Держкомлісгоспу України. Харків: УкрНДЛГА, 45 с. (Протокол№16 від 18 жовтня 2010 р.)
11. Кутя М. М., Гірс, О.А. (2012). Характеристика рекреаційних навантажень та рекреаційної місткості лісопаркових ландшафтів Києва. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 22.12. С. 86–90. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvnltu_2012_22.12_18.pdf